

Õiguskantsler

Teie 26.05.2014 nr

Meie 01.07.2014 nr 6-1/140823/1402874

Selgitus seaduse põhiseaduspärasuse kohta Täisealise steriliseerimise piirang

Austatud avaldaja

Täna Teid avalduse eest, milles palusite mul kontrollida raseduse katkestamise ja steriliseerimise seaduse §-s 20 sätestatud piirangute põhiseaduspärasust. Täpsemalt küsisite, miks Te täisealise ja teovõimelise naisena ei saa ennast lasta steriliseerida vastavalt enda soovile ja tahtele, kui Teil ei ole ühtegi last ning olete terve ja 31-aastane.

Vastuseks selgitan, et raseduse katkestamise ja steriliseerimise seaduse § 20 lg 1 piirab alla 35-aastaste naiste ja meeste vabadust ennast steriliseerida lasta. Erandiks on sama lõike teistes punktides sätestatud alternatiivsed tingimused: isikul on vähemalt kolm last, rasedus ohustab naise tervist, muud rasestumisvastased vahendid on vastunäidustatud, isikul on oht saada raske vaimse või kehalise tervisekahjustusega laps, isiku haigus või tervisega seotud probleem takistab lapse kasvatamist.

Nimetatud säte riivab inimese enesemääramisõigust, mida kaitseb põhiseaduse §-s 19 sätestatud õigus vabale eneseteostusele. Olen aga seisukohal, et kõnealune riive on põhiseaduspärane. Nimelt leian, et põhiseadusest tulenevalt ei pea iga täisealine ja teovõimeline mees ning naine saama lasta ennast steriliseerida. Kuigi põhiseaduslik enesemääramisõigus hõlmab igapäevast õigust sellist otsust teha, lubab põhiseadus seadusandjal sätestada asjakohaseid tingimusi ka täisealiste ja teovõimeliste isikute steriliseerimisele.¹ Selgituseks märgin, et steriliseerimispiirangu üldine eesmärk on vältida noore inimese tervise kahjustamist operatsiooniga, mida ta hiljem võiks kahetseda. Nimelt steriliseerimine, mille tagasipööratavust pole võimalik suure tõenäosusega tagada, välistab inimese tervise osaks oleva fertiilsuse, kahjustades põhiseaduse § 28 lg-st 1 tulenevat põhiõigust tervise kaitsele. See on peamine vastuväide vabatahtlikule steriliseerimisele.

Seejuures võib tekkida küsimus, miks vanusepiiriga seotud steriliseerimiskeeld on sätestatud järgalt, nii et arstil, kellel on õigus steriliseerimiseks vajalikku operatsiooni läbi viia, puudub õigus teha piirangust põhjendatud erandeid. Leian aga, et seadus ei tohiks omistada arstile steriliseerimise lubaja või keelaja pädevust küsimustes, mis puudutavad mittemeditsiinilisi kaalutlusi nagu näiteks see, kas tegemist on piisavalt väljakujunenud isiksusega või et mitut last

¹ Vt pikemalt 18.07.2012 seisukoht vastuolu mittetuvastamise kohta, kättesaadav avalikus dokumendiregistris www.õiguskantsler.ee/et/seisukohad, [otsetee](#).

kellelegi vaja on. Õigus piirangust hinnangulisi erandeid teha seaks ka kahtluse alla arsti erapooletuse patsiendi nõustamisel.

Ka võib küsida, kas piirangule poleks parem alternatiiv see, kui ilma meditsiinilise näidustuseta steriliseerimist ei saaks haigekassa raha eest, vaid selle kulu jääks patsiendi kanda. Kui objektiivse vajaduseta vabatahtlikku steriliseerimise peaks kinni maksma isik ise, oleks steriliseerimispiirangu eesmäärke võimalik ka seeläbi saavutada. Lisaks aitaks see ravikindlustusraha kokku hoida. Raske on aga hinnata, milliseks kujuneks noorte käitumine olukorras, kus iga täisealine ja teovõimeline inimene võiks lasta ennast oma raha eest steriliseerida. Ei ole sugugi kindel, et üksnes omaosaluse kehtestamisest piisaks, et enda steriliseerimise otsuses veendunud noore käitumist vajalikul määral reguleerida. Piirangu kehtetuks tunnistamine võib seepärast ka sellisel juhul kaasa tuua tervisekaitseliste eesmärkide kahjustamise. Seda arvestades ma ei leia, et piirangut saaks pidada mittevajalikuks selle eesmärgi vähemalt sama tõhusalt saavutada võimaldavate, kuid isikut vähem koormavate alternatiivide olemasolu tõttu.

Mõistagi on vaieldav, miks kehtiv vanusepiir on just 35 eluaastat, mitte aga näiteks 30 nagu Soomes.² Ilmselt ei olegi ühte ja õiget vanusepiiri, mis ei sõltuks maast, rahvast ja ajas muutuvatest väärtushinnangutest. Seepärast leian, et kõnealuse küsimuse lahendamisel on seadusandjal üsnagi lai kaalutlusruum.³

Tänan Teid veel kord pöördumise eest.

Austusega

/allkirjastatud digitaalselt/

Hent Kalmo
õiguskantsleri asetäitja-nõunik
õiguskantsleri volitusel

Kristjan Ots 6938441
Kristjan.Ots@oiguskantsler.ee

² Vt Steriloimislaki, § 1 p 2, kättesaadav www.finlex.fi/laki/ajantasa, [otsetee](#).

³ Mulle teadaolevalt on Sotsiaalministeeriumis valmimas seaduseelnõu, millega nimetatud vanusepiiri kavatsetakse langetada.